

Младен Бајагић*Криминалистичко-полицијска академија у Београду*

НЕОЛИБЕРАЛНИ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ У МЕЂУНАРОДНИМ ОДНОСИМА И СТУДИЈАМА БЕЗБЕДНОСТИ*

Сажетак

Као својеврсна доградња најширих либералних политичких схватања, неолиберализам и неолиберални институционализам су један од кључних теоријских приступа унутар науке о међународним односима и студија безбедности о разумевању међународне (безбедносне) стварности у другој половини XX века. Имајући у центру пажње анархичну структуру међународног система, неолиберали и неолиберални институционалисти, прихватајући и неке основне поставке неореализма, наглашавају значај међународних институција и режима у успостављању и одржавању сарадње између држава као рационалних актера, које кроз ту сарадњу пре свега теже остварити апсолутну добит, у односу на (нео)реалистичке ставове о преовладавајућем значају релативне добити за државе и њихове уско-себичне интересе. Оштра дебата између неолиберала и неорелиста (нео-нео дебата) обележила је теорију међународних односа и студије безбедности последњих деценија, али се ни данас не назире њен коначан исход. Тим пре, јер савремена међународна политичка и безбедносна стварност, на основу конкретних примера из међународне праксе доводи у питање готово све ставове

* Овај рад је резултат реализовања научноистраживачког пројекта *«Развој институционалних капацитета, стандарда и процедура за супротстављање организованом криминалу и тероризму у условима међународних интеграција»*. Пројекат финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије (бр. 179045), а реализује Криминалистичко-полицијска академија у Београду (2011–2014).

неолибералних институционалиста, пре свега мотиве, услове, норме, правила и процедуре успостављања и одржавања те сарадње и искрено понашање држава у тим аранжманима. Искуства говоре да су досадашњи успостављени облици сарадње између држава били и корисни и штетни за државе, јер их, између осталог, посебно одликују настојања моћних држава да умање националне безбедносне капацитете слабијих држава и често остваре хегемонистичке циљеве на њихову штету.

Кључне речи: државе, међународне институције, неолиберализам, нео-реализам, неолиберални институционализам, национална безбедност, сарадња у безбедности.

РАЗВОЈ И ОСНОВНЕ ПОСТАВКЕ НЕОЛИБЕРАЛИЗМА И НЕОЛИБЕРАЛНОГ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА

Неолиберализам, као посебан теоријски правац у разумевању светске политике¹⁾, представља доградњу и модификацију либералних теорија, мада постоје мишљења да неолиберализам значајно одступа од изворних поставки либерализма.²⁾ Неолиберални приступ у теорији међународних односа у центру свог интересовања има апсолутне вредности и добит/корист држава (економске, стратешке, безбедносне, и др.), и веома мали значај дају релативним величинама, за које се, по њему, залаже (нео)реалистичка школа међународне политике. Из угла студија безбедности неолиберализам истражује начине на које међународне институције и режими унапређују међународну сарадњу генерално, тиме и сарадњу у безбедности.³⁾ Њему сродне институционалистичке студије у оквиру међународних односа сматрају да је настанак међународних институција последица деловања националних држава као актера системског/међународног нивоа, које настоје увећати своју моћ и остварити своје себичне интересе, односно увећати

- 1) О либерализму као теоријском изворишту неолибералних схватања опширније у: С. Перишић, "Либерализам в.с. демократија: Ограничавање политичке демократије - искорак ка изградњи глобалног nichолистичког друштва", *Српска политичка мисао*, 2009, год. 16, вол. 25, бр. 3, стр. 63-82.
- 2) З. Голубовић, "Елементи критике неолибералног модела транзиције", *Социолошки преглед*, 2004, вол. XXXVIII, 1-2, стр. 7.
- 3) Види: Ч. В. Кегли, Јр. и Ј.Р. Виткоф, *Светска политика - тренд и трансформација*, Центар за студије Југоисточне Европе, Факултет политичких наука, Дипломатска академија, Београд, 2004, стр. 96-97.

сопствену безбедност у односу на друге државе.⁴⁾ Основна аналитичка претпоставка неолиберализма (и неолибералног институционализма) је постојање Вестфалског модела међународног система, у коме су државе рационални аутономни актери, који ступају у сложене и разноврсне (економске, политичке и др.) међусобне односе настојећи из њих извући апсолутну добит.

Главне сметње успостављања и одржања сарадње између држава у анархичниом међународном систему⁵⁾ по неолибералима су страх од варања и издаја/дезертерство. Тај страх спречава сарадњу, чак и када рационалне државе раде заједно на обострану корист. Излаз из тог зачараног круга по неолибералима је у јачању међународних институција и режима, који решавају проблем страха на три различита начина. Прво, институције и режими стварају осећај правне одговорности (осећај обавезе између држава да се придржавају утврђених правила и споразума). Друго, институције и режими смањују трошкове трансакција између држава, и обезбеђују транспарентност и информације о државним акцијама, што је им је и најважнија функција. Примера ради, коначни циљ режима је да смањи неизвесност у систему, чиме се омогућава државама да више и искреније сарађују, при чему се ефекти анархије ублажавају.⁶⁾

Неолиберали виде државе као само-заинтересоване актере (рационалне егоисте/ *rational egoists*) у анархичном међународном систему, између којих је могућа сарадња кроз деловање међународних институција и режима, чиме се ублажавају негативни ефекти анархије. Иако је по њима сарадњу у безбедности много теже постићи, од сарадње у другим областима, колективна безбедносна структура према неолибералима се може изградити и у анархичном систему, док неореалисти заговарају равнотежу снага и савезе као оквир достизања безбедности. Надлежност и моћ међународних институција и режима зависи од држава и њихове процене колико их међународне институције и режими могу “ојачати”, нудећи им простор за размену информација што води “узајамно корисним споразумима” са другим актерима системског нивоа.⁷⁾

Моћ и домет међународних институција зависи од прорачуна/процене држава као системских актера које, кроз деловање

4) R.O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, 1984, pp. 12-13.

5) Упореди: Д.Р. Симић, “Узбурканост у глобалној политици (Од међународног поретка до глобалног сруштва)”, *Српска политичка мисао*, 2008, год. 15, вол. 22, бр. 4, стр. 17.

6) M. Griffiths, T. O’Callaghan and S.C. Roach, *International Relations: The Key Concepts* (Second Edition), Routledge, New York, 2002, pp. 282-283.

7) Ibid.

у институцијама и деловање самих тих институција, покушавају максимално увећати своје интересе, због чега се институције виде као *зависне* варијабле државне акције.⁸⁾ Међународне институције неолиберали дефинишу као “скуп правила којима се одређује начин на који ће државе сарађивати и регулисати међусобне неспоразуме у случају сукоба интереса”⁹⁾ због чега се и сматрају значајним инструментима међународне сарадње. Према нелибералима, међународне институције омогућавају људима да верују да ће сукоби бити избегнути, јер оне продужују сенку будућности и умањују акутност безбедносне дилеме, ублажавају анархију у међународном систему која се ограничава и смањује њиховим деловањем.¹⁰⁾ Међународне институције по неолибералима стабилизују очекивања држава - чланица међународног система у четири правца: 1/ обезбеђују осећај трајања; пружају прилику за *реципрочно понашање*; 2/ омогућавају проток информација; и 3/ омогућавају начине да се реше сукоби; 4/ чиме стварају климу у којој се развијају очекивања сталног мира.

Дакле, међународне институције су изузетно значајне јер пружају информације држави о акцијама других држава, дефинишу стандарде за процену понашања других држава и казне за кршење успостављених правила сарадње, обезбеђују оквир за обликовање неконфликтног понашања држава - чланица тих институција, чиме се олакшава и поспешује сарадња између држава.¹¹⁾

Поред међународних институција, неолиберални институционалисти посебну пажњу поклањају и међународним режимима, који генерално представљају “скуп норми којима се утврђују начини на које се државе могу надметати и сарађивати са другим државама, и забрањивати неприхватљиве начине понашања”, односно “норме, правила и процедуре за заједничку акцију са којом се сагласио низ држава”.¹²⁾ У ужем смислу, безбедносни режим (*security regimes*) као концепт је изведен из општег појма режима и уско је везан за став о неопходности јачања међународних инсти-

8) Р.Б. Бакер, «Нови институционализам и међународни односи», *Међународни проблеми*, 2011, вол. LXIII, бр. 3, стр. 352-353.

9) R.O. Keohane, “International Institutions: Two Approaches”, *International Studies Quarterly*, 1988, Vol. 32, No. 4, p. 393.

10) Детаљније: R.O. Keohane, *After Hegemony...*, *op. cit.* pp. 65-85.

11) L.L. Martin, “Institutions and Cooperation: Sanctions during the Falkland Islands Conflict”, *International Security*, 1992, Vol. 16, No. 4, pp. 143-144; Упореди: J.J. Mearsheimer, “A Realist Reply”, *International Security*, 1995, Vol. 20, No. 1, p. 85.

12) J. J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *International Security*, 1994/95, Vol. 19, No. 3, pp. 5-49.

туција у очувању међународне безбедности и мира.¹³⁾ Режим се посматра као “скуп имплицитних и експлицитних принципа, норми, успостављених процедура и правила на које се ослањају актери у међународним односима”.¹⁴⁾ Суштина режима је у: 1/ *принципима* као везивном ткиву теоријских поставки о томе како свет функционише; 2/ *нормама* које описују опште стандарде понашања и утврђују права и обавезе држава. Норме и принципи одређују карактер режима и не могу се мењати без промена саме природе режима; 3/ *правилима* која разрађују опште норме и принципе, да би се ускладили сукоби који могу постојати између принципа и норми; и 4/ *процедурама доношења одлука* које утврђују посебне облике понашања (нпр. систем гласања и сл.).¹⁵⁾ Сам безбедносни режим је феномен XX века и у теоријским смислу представља супротност концепту “безбедносне дилеме”. Идеја безбедносних режима се заснива на појачаној свести о потреби усклађивања и успостављања већег нивоа сарадње и поверења између држава у области националне и међународне безбедности. Задаци режима су стварање тачно утврђеног поретка и успостављање правде - јер се једино у поретку који подразумева постојање правде може достићи стабилан мир.¹⁶⁾ Безбедносни режими подразумевају стања у којима “група држава, у настојању да пригуши безбедносну дилему, сарађује како би превазишла међусобне несугласице и избегла рат, сопственим поступцима и проценама понашања других”.¹⁷⁾ Међународне режиме стварају државе у настојању да “разраде правила сарадње чак и када на међународном плану влада анархија”.¹⁸⁾ После Другог светског рата изграђени режими имали су јасно утврђена правила и институције на којима се развијала међународна сарадња у одређеној области (Општи споразум о тарифама и трговини).

13) R.O. Keohane, “International Institutions..”, *op. cit.*, p. 383; L.L. Martin, “Institutionalist view: international institutions and state strategies”, In T.V Paul and J.A. Hall (eds) (1999). *International Order and the Future of World Politics*, Cambridge University Press, New York, 1999, p. 79.

14) S.D. Krasner (ed), *International Regimes*, Cornell University Press, New York, 1983, p. 2.

15) S.D.Krasner, *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, University of California Press, Berkley, 1985, p. 4-5.

16) C.W. Kegley Jr. and G.A. Raymond, *Exorcising the Ghost of Westphalia: Building World Order in the New Millennium*, Prentice Hall, New Jersey, 2002, p. 5.

17) R. Jervis, “Security Regimes”, B. Buzan, (1991). *People, State & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era* (second edition), Pearson Longman, London, p. 218; Д.Р. Симић, *Наука о безбедности - савремени приступи безбедности*, Службени лист, Београд, 2002, стр. 46.

18) Ч.В Кегли и Ј.Р. Виткоф, *Светска политика - тренд и трансформација*, *op. cit.*, стр. 476-477.

Као посебан приступ унутар широко постављеног неолибералног теоријског дискурса¹⁹⁾, *неолиберални институционализам* се јавио 80-их година XX века, на врхунцу трке у наоружавању, када се увидело да борба за моћ²⁰⁾ и безбедност (*дилема моћи и безбедности*), односно политика силе и сукобљавање, не гарантују миран и безбедан развој савремених међународних односа.²¹⁾ Фокусирајући се на системски утицај информација и институција у анархичном међународном систему, неолиберални институционалисти сматрају да је сарадња између држава могућа и у анархичном међународном систему.²²⁾

Неолиберални институционализам прихвата и нека становишта (нео)реализма: 1/ државе су кључни актери у међународном систему које теже увећању (релативне) моћи у жељи да надмаше конкуренте; 2/ државе, због својих себичних интереса, не препознају значај сарадње у међународној политици, осим ако је то у њиховом интересу; 2/ међународни систем, кога одликује политика силе, је анархичан; 3/ основни мотив у понашању држава је жеља за опстанком; и 4/ државе су рационални актери-егоисти у постизању тог циља, желећи безобзирно да максимизирају своје интересе (извуку апсолутну добит).²³⁾ Дакле, неолиберални институционалисти, као и неореалисти, истичу значај и улогу држава као кључних актера међународне политике у анархичном међународном систему, као и утицај међународне анархије на понашање држава. Међутим, они претпостављају и постојање сложених образаца међузависности која утиче на стварање заједничких интереса међу

19) Жаклина Новичић наводи да се унутар дискурса либералног интернационализма у теорији међународних односа могу препознати макар четири приступа: 1/ либерални институционализам; 2/ структурални либерализам; 3/ либерални реформизам; и 4/ либерални космополитизам; Детаљније у: Ж. Новичић, "Неолиберализам и неореализам у савременој теорији међународних односа", *Међународна политика*, 2007, бр. 2-3, стр. 221-222.

20) Кроз развој савремених студија међународних односа, тиме и савремених студија безбедности, концепт моћи заузима једно од централних места; О појму и елементима (тврдим и меким) моћи шире у: М. Бајагић, *Међународна безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012, стр. 208-217; П. Матић, "Борба за меку моћ", *Српска политичка мисао*, 2009, год. 16, вол. 24, бр. 2, стр. 31-44.

21) За неолиберални институционализам као посебну неолибералну перспективу се користе и називи "*либерални институционализам*" или "*институционализам*"; Упореди: Е. Newman, *A Crisis of Global Institutions? Multilateralism and international security*, Routledge, New York, 2007; Е. Harrison, *The Post-Cold War International System: Strategies, institutions and reflexivity*, Routledge, New York, 2004, pp. 33-35.

22) Ibid.

23) Упореди: R.O. Keohane and L.L. Martin, "The Promise of Institutional Theory", *International Security*, 1995, Vol. 20, No. 1, pp. 35-51; R. Powell, *op. cit.*, pp. 313-344; Д. Вукчевић, "Безбедносна политика ЕУ у савременој теорији међународних односа", *Српска политичка мисао*, 2010, год. 17, вол. 27, бр. 1, стр. 77.

развијеним државама, и наглашавају значај међународних институција у очувању мира, тврдећи да међународне институције помажу државама да успешно сарађују у том систему. Како тврди Хелен Милнер (*Helen Milner*), институције су резултат “негативних спољних реакција” које проистичу из координисаног националног понашања. У међународним институцијама се развија и негује *реципроцитет*, а државе мењају понашање на основу корекција других држава.²⁴⁾

У односу на неореалистичке поставке неолиберални институционализам заступа становиште да: 1/ међународне институције могу допринети превазилажењу анархије која влада у међународном систему; 2/ унутрашње карактеристике држава утичу на понашање између држава; 3/ постоји проблем анархије. Иако реалност међународног система, може бити решен кроз стварање јаким глобалних институција; 4/ државе теже апсолутној моћи, мотивисане трагањем за сарадњом која ће донети апсолутну добит за све актере у међународном систему; и 5/ државе већи значај придају економској добити и социјалној безбедности.²⁵⁾

Дакле, неолиберални институционализам сматра да се међународна сарадња између држава може развијати под окриљем међународних институција, јер сарадња смањује трансакционе трошкове државних интеракција у анархичном међународном окружењу.²⁶⁾ Међутим, питање је да ли овако замишљен (нео)либерални међународни поредак може бити самоодржив, без обзира на природу унутрашње политике држава које учествују у њему. Наиме, сарадње безусловно захтева да државе делују и понашају се против својих (себичних) националних интереса, због чега постоји опасност да се државе често одричу сарадње када она може произвести неједнак однос добити.²⁷⁾

Један од најистакнутијих неолибералних институционалиста је Роберт Киохејн (*Robert Keohane*), који максимизира могућности заједничког добитка држава, уколико сарађују и праве заједничке пројекте. У делу “После хегемоније: сарадња и неслога у светској политичкој економији” (*After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*), Киохејн је покушао синтетизовати идеје структуралног реализма (*structural realism*) и

24) H.V. Milner, *Interests, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations*, Princeton University Press, New York, 1997, pp. 7-8.

25) R. Powell, *op. cit.*, p. 328; Д. Вукчевић, *op. cit.*, стр. 77-78.

26) M.C. Desch, “America’s Liberal Illiberalism: The Ideological Origins of Overreaction in U.S. Foreign Policy”, *International Security*, 2007/2008, Vol. 32, No. 3, p. 35.

27) Види детаљније у: J.M. Grieco, “Anarchy and the Limits of Cooperation...”, *op. cit.*, pp. 485-508.

комплексне међузависности (*complex interdependence*), због чега се овај теоријски хибрид назива и “модификовани структурални реализам” (*modified structural realism*) или “неолиберални институционализам” (*neoliberal institutionalism*).²⁸⁾ Киохејн се у овом делу пита како би се анархични међународни систем могао развијати у правцу стабилних односа сарадње, упркос паду моћи САД у односу на Јапан и Европу од 1945. године. Киохејн сматра да су моћ и лични интереси држава важни, али да Волц, Гилпин и други структурални (нео)реалисти претерују у одређивању степена у којем међународни систем јесте анархичан, тиме и неспособан да обезбеди услове за сарадњу између држава. По Киохејну то није тачно јер, упркос недостатку врховног међународног ауторитета, неформални елементи управљања постоје у форми «режима и институција» - «сродних комплекса правила и норми, препознатљивих у простору и времену». ²⁹⁾ Теорија сарадња по Киохејну се заснива на функционалној корисности «режима» (сарадња групе држава у решању спорних питања), базираних на правилима, нормама око којих очекивања и понашања само-заинтересованих држава конвергирају дефинисању њихових дугорочних интереса за подстицање сарадње, упркос променама у равнотежи моћи. Такви се међународни режими развијају пре свега да би решили политичке тржишне неуспехе (*market failure*) проблеме колективног деловања. Режији омогућавају функционисање принципа реципроцитета и право-времене информације о туђим склоности, намерама и понашању. Мењањем системског амбијента, међународне институције олакшавају промене државних стратегија, тако да рационалне, само-заинтересоване државе могу наставити да поуздано сарађују током времена. Режији смањују трошкове међународних трансакција, разграничавајући допустиве и недопустиве трансакције и комбинујући их кроз повезивање, чиме се омогућава државама да се окупе око аранжмана сарадње и тиме смање несигурност. Успостављена правила временом могу повећати број трансакција између држава, чиме се обесхрабрује неизвршење обавеза које проистилу из сарадње на три начина: 1/ повећава цену неизвршења стварањем изгледа за будућу добит кроз сарадњу, чиме ствара сенку будућности, да би одвратило од неизвршења данас; 2/ држава ухваћена у неизвршењу смањује изгледе за остварење користи од будуће сарадње, пошто ће жртва вероватно узвратити. Правила такође могу смањити цену трансакција (*трансацтион цост*) појединачног аранжмана. Када институције, односно режими, обављају описане задатке, државе су у могућности да улажу мање напора у прегова-

28) G. Griffiths, S.C. Roach and M.S. Solomon, *op. cit.*, pp. 109-112.

29) R.O. Keohane, “International Institutions: Two Approaches...”, *op. cit.*, p. 383.

рање и надзор аранжмана, и обезбеђивање од могућег неизвршења. Повећањем ефикасности међународне сарадње, институције је чине много уноснијом и атрактивнијим за државе вођене сопственим интересима.³⁰⁾ Структура правила може државама које учествују у сарадњи обезбедити више *информација*, чиме се побољшава надзор поштивања тих правила и обесхрабрује њихово неизвршење на два начина: 1/ повећава се вероватноћа да ће онај ко не извршава обавезе бити ухваћен, и обезбеђује се жртви рано упозорење, чиме јој се даље омогућава да предузме мере заштите пре него што буде тешко оштећена.³¹⁾ Коначно, правила могу повезати интеракције држава у разним областима, а циљ повезивања је повећање међузависности између држава, које неће варати у једној области из страха да жртва не узврати у другој. Повезивање обесхрабрује неизвршење на исти начин као и понављање - оно повећава цену неизвршења и обезбеђује жртви начин да узврати.³²⁾

Концепт тржишног неуспеха је послужио Киохејну да се упита и могу ли државе у анархичном међународном окружењу и свету политичке економије сарађивати у одсуству хегемона. Кључио је да стварање институционализоване сарадње између држава не зависи од одржања хегемонистичких прилика и да ти односи нису неопходни за успостављање и одржавање режима.³³⁾ Моделујући концепт тржишног неуспеха кроз “затвореничку дилему” (*prisoner's dilemma*), Киохејн износи ревидирани функционални *императив сарадње* супротстављен реалистичком концепту варања и тежњи за максималном добити, а кључ је да се друга (супротстављена) страна убеди да постоје заједнички интереси за сарадњу одрицањем од краткорочне добити (која се остварује варањем у традиционалном безбедносном надметању држава), у циљу остваривања дугорочне добити успостављањем дугорочне узајамне сарадње.³⁴⁾ Укратко, по Киохејну међународни режими могу имати пресудну функционалну улогу у олакшавању сарадње међу државама (рационалним егоистима), јер смањују трансакционе трошкове или трошкове преговарања, праћење и спровођење споразума, и смањују неизвесност и пружају информације које обликују очекивана будућа понашања држава, мада је у условима анархије тешко створити режиме јер је тешко за чланице успоставити

30) Ж. Новичић, *op. cit.*, стр. 227-228.

31) R.O. Keohane and L.L. Martin, *op. cit.*, p. 42.

32) Ж. Новичић, *op. cit.*, стр. 228.

33) R.O. Keohane, “International Institutions: Two Approaches...”, *op. cit.*, p. 383.

34) Ж. Новичић, *op. cit.*, стр. 225; Детаљније о трошковима трансакцијама између држава види у: .O. Keohane, “After Hegemony...”, *op. cit.*, pp. 85-98.

правну одговорност унутар режима³⁵⁾ Кључни закључак Киохејна је: “када мислимо о сарадњи после хегемоније, морамо размислити о институцијама”.³⁶⁾ Након објављивања дела “После хегемоније...” Киохејн је наставио да елаборира неолиберални приступ на анализи одлучивања у Европској заједници и њеним потенцијалима за већу сарадњу у развоју еколошких режима³⁷⁾, уз предлог да се његова системска теорија међународне сарадње допуни теоријом учења унутар држава.³⁸⁾ Киохејн и други неолиберали су се бавили и могућим моделима понашања држава и улогом међународних институција у успостављању и развијању сарадње између држава. По њима међународне институције треба и могу да утичу на државе да одустану од варања и пристану на краткорочна жртвовања да би се остварила дугорочна корист кроз сарадњу. Те институције су дубоко укорене у реалност моћи и интереса, оне имају интерактивни ефекат (њихов утицај на исход варира) зависно од природе моћи и интереса, и могу обезбедити информације, смањити трошкове трансакција, учинити обавезнијим обавезе, установити кључне тачке сарадње, и унапредити функционисање реципроцитета.³⁹⁾ Прицип реципроцитета, на пример, за Киохејна и Мартин и истомишљенике, је начин успостављања међународне сарадње испољене кроз њене мултилатералне облике и институционално удруживање⁴⁰⁾ и одржања институција кроз које се одвија сарадња међу државама. Међународни режими, оцењује Киохејн, праве разумнију сарадњу смањењем вероватноће двоструке игре³⁷⁴¹⁾, они не замењују реципроцитет већ га институционализују и појачавају.⁴²⁾

Неолиберални институционалисти, наглашавајући важан значај међународних институција и режима, који на основу дефинисаних норми утичу на понашање држава и сарадњу између њих, указују да је идеја *мултилатерализма* важна за међународну политику. Иако се овај институционални - државноцентрични модел мултилатерализма неолибералних инсти-

35) Ibid, pp. 85-109.

36) Ibid, p. 246.

37) G. Griffiths, S.C. Roach and M.S. Solomon, *op. cit.*, p. 110.

38) Упореди: R.O. Keohane and E. Ostrom (eds), *Local Commons and Global Interdependence: Heterogeneity and Cooperation in Two Domains*, Sage, London, 1995.

39) R.O. Keohane and L.L. Martin, *op. cit.*, p. 42.

40) Д. Симић, “Савремене теорије безбедности”, зборник *Реформа сектора безбедности*, Институт Г17, Београд, стр. стр. 16.

41) R.O. Keohane, “*After Hegemony...*”, *op. cit.*, p. 97.

42) R. Axelrod and R.O. Keohane, “Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions”, *World Politics*, 1985, Vol. 38, No. 1, pp. 226-254.

туционалиста може оспорити, мултилатерализам као идеја доноси стабилност, реципроцитет у односима, и правилности у понашању. Он је „генерички институционализован облик међународних односа”, који успешно координира односе између три или више држава на основу општих принципа понашања који прецизирају одговарајуће понашање, без обзира на супротстављене интересе држава. Ово значи да чланови мултилатералног споразума требају поштовати правила понашања за питања која су релевантна за аранжман сарадње између држава. Поред тога, мултилатерализам подразумева и оно што Коихејн позива „дифузни реципроцитет” (*diffuse reciprocity*), где чланови могу да очекују да добију отприлике еквиваленту корист током времена, ако не и нужно на основу сваке одлуке или мишљења.⁴³⁾ Мултилатералне институције по овом схватању обављају важне улоге државе кроз смањење трошкова, израду, праћење и примену правила (трансакциони трошкови), обезбеђујући информације и лакше доношење веродостојних одлука.⁴⁴⁾

НЕОЛИБЕРАЛИЗАМ I.S. НЕОРЕАЛИЗАМ (НЕО-НЕО ДЕБАТА)

Неореализам и неолиберализам представљају два доминантна теоријска правца у науци о међународним односима у XX веку, која се у најважнијим питањима значајно разликују.⁴⁵⁾ Због тога се између неореализма и неолиберализма развила оштра дебата (нео-нео дебата) о природи анархије у међународним односима, мотивацији понашања држава у међусобним односима, природи, могућностима и извесности сарадње између држава, и улози међународних институција у стварању правила, норми и услова за успешно функционисање сарадње. У контексту студија безбедности, дебата у центру пажње има проблем достизања, очувања и унапређења безбедности у анархичном међународном систему пре и после хладног рата. Дакле, иако ове две школе мишљења деле и неке блиске кључне претпоставке⁴⁶⁾, међусобни сукоб је пре свега везан за могућност успостављања међународне сарадње између држава у условима анархије.

43) E. Newman, *A Crisis of Global Institutions? Multilateralism and international security*, Routledge, New York, 2007, pp. 10-11.

44) Ibid.

45) Истовремено, представници ове школе мишљења не заступају ни идеалистички концепт колективне безбедности; R.O. Keohane and L.L. Martin, *op. cit.*, p. 39.

46) M. Griffiths, T. O'Callaghan and S.C. Roach, *op. cit.*, p. 282.

За неореалисте, препреке међународне сарадње између држава могу бити резултат дефинисаних националних интереса за које су забринути политички креатори, у смислу да ли та сарадња обезбеђује потребан оквир да они буду потпуно остварени, али и чињенице да се државе првенствено баве дистрибуцијом добитака (релативном користи) од сарадње. Због *страха од варања и настојања да одрже и побољшају постојећи ниво националне безбедности*, могуће је да државе често занемаре сарадњу у корист других аранжмана, да би оствариле своје безбедносне интересе, без обзира на могућност дистрибуције (апсолутне) добити од сарадње. Иако већина неолиберала прихвата неореалистичку слику међународног система, у коме анархија⁴⁷⁾ постоји и указује на недостатак свеобухватног наддржавног ауторитета и механизма за очување безбедности држава у складу са међународним споразумима, они полазе од хипотезе да су државе у међусобним односима првенствено заинтересоване за апсолутну добит, и незаинтересоване за добит других све док остварују сопствене апсолутне интересе.⁴⁸⁾

Нео-нео дебата у суштини одражава геополитичку праксу савремених држава и, упркос њиховим разликама о могућности сарадње у оквиру анархије, оба приступа деле подједнако сличну онтологију и епистемологију глобалне политике. Онтолошки, савремени свет за оба приступа чине националне државе као суверени и рационални ентитети, а међународно окружење чини оквир разноврсних и сложених интеракција између тих ентитета. Епистемолошки, знање о глобалној политици је стечено кроз хипотетичко-дедуктивни модел анализе, која подразумева унапред постављене хипотезе о догађајима у стварном свету у којима су државе: рационални актери; имају специфичне функције и интересе; теже увећању сопствене моћи; и калкулишу да би из међусобних интеракција извукле (релативну и/или максималну) добит, итд.⁴⁹⁾

Неореалиста Кенет Волц (*Kenneth Waltz*), бавећи се проблемом распореда моћи у међународном систему⁵⁰⁾, стоји на становишту да “такмичарска природа државних интереса значајно маргинализује утицај међународних институција”⁵¹⁾, тако да је ме-

47) Неореалиста Кенет Волц дефинише анархију не “као одсуство владе” или “монопол на употребу силе”, већ као “одсуство монопола на легитимну употребу силе”; K.N. Waltz, *Theory of International Politics*. Random House, New York, 1979, pp. 102-104.

48) S. Tatalović, “Koncepti sigurnosti na početku 21. stoljeća”, *Međunarodne studije*, 2006, god. 6, br. 1, str. 12.

49) Упореди: P. Wilkin, (2002), “Global Poverty and Orthodox Security”, *Third World Quarterly*, 2002, Vol. 23, No. 4, p. 635.

50) Д.П. Симић, “Узбурканост у глобалној политици...”, *op. cit.*, стр. 17.

51) K.N. Waltz, *Theory of International Politics...*, *op. cit.*, pp. 115-116.

ђународна сарадња тешко остварива и још теже одржива. Кључ је у анархичној структури међународне политике која, како тврди Жа-клина Новичић, поставља два основна проблема пред државе када одлучују да ступе у аранжмане сарадње: 1/ проблем неизвршења/ неиспуњења обавеза које проистичу из сарадње, или једноставно могућност варања и издаје (дезертерства); и 2/ проблем остварења релативне добити (*relative gain*) држава у односу на друге актере сарадње, и забринутост за даљу потенцијалну употребу те добити у безбедносне сврхе.⁵²⁾

Џозеф Грико (*Joseph Grieco*), такође неореалиста, критико-вао је неолибералне ставове из више разлога. Обзиром да оба тео-ријска правца своја становишта утемељују на кључним поставка-ма реализма и идеализма, Грико указује да се срж нео-нео дебате у најширем смислу своди на пет кључних поставки. (види Табелу).⁵³⁾

Табела: реализам v.s. либерализам

Реализам	Либерализам
Државе су глав-ни актери у свет-ским пословима	Постоје други кључни нови актери у светским пословима, као што су међу-народне наднационалне агенције, бирократија, синдикати и трансвладине коалиције
Државе су уни-тарни или раци-онални актери	Децентрализација држава спреч-чава владе да наставе загова-рати рационалну политику
Међународни анар-хија је главна снага која обликује моти-ве и акције држава	Остали проблеми као што су техноло-гије знања и међузависност домаћег благостања у међународном друштву подри-вају снагу међународне анархије
Државе су у анар-хију преокупира-не питањима моћи и безбедности	Државе су све више орјенти-сане ка економском расту и со-цијалној безбедности
Међународне ин-ституције утичу на могућност сарадње само маргинално	Међународне институције ну-де више оптимистична обећа-ња него што реализам тврди

52) Ж. Новичић, *op. cit.*, стр. 216.

53) J. M. Grieco, *Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism*, Columbia University Press, New York, 1993, p. 123.

У чланку “Анархија и ограничења сарадње” Грико као главног изазивача (*challenger*) неореализму види либерални институционализам. По њему, либерални институционализам у основи сматра да су “реалисти у праву када верују да анархија ограничава вољу држава да сарађују”, али да државе “могу деловати и заједно, посебно уз помоћ међународних институција”.⁵⁴⁾ Ипак, неолиберални институционализам по Грику погрешно тумачи реалистичку анализу међународне анархије и њен утицај на приоритете и акције држава, и неуспешно се бави главним ограничењима воље држава да сарађују, због чега је овај приступ и погрешан. Неолибералистичке тврдње о сарадњи су засноване на уверењу да су државе атомистички учесници, и да желе да максимизирају своје апсолутне циљеве, при чему су равнодушне за циљеве других. Грико указује да неолиберали у *варању* (*cheating*) виде највећу сметњу сарадњи између рационално егоистичних држава, али да у превазилажењу варања као препреке заједничким акцијама држава посебно могу помоћи међународне институције.⁵⁵⁾ С друге стране, реалисти по Грику разумеју да државе траже и апсолутне циљеве и брину о њиховом испуњавању, али налазе да су државе по карактеру позиционе (*positional*), односно “одбрамбени позиционисти” а не атомистички/рационални актери. По њима, због бриге о варању, државе у сарадничким аранжманима брину да њихови партнери могу добити више из сарадње него они. Због тога ће се државе фокусирати и на релативне и на апсолутне добити сарадње, што и чине. Реализам налази најмање две главне препреке међународној сарадњи: *државну забринутост о варању* (*state concerns about cheating*), и *државне бриге о релативним постигнутим циљевима* (*state concerns about relative achievements of gains*).⁵⁶⁾ Супротно, неолиберални институционализам обраћа пажњу искључиво на *апсолутну добит*, и није способан да препозна, анализира, или узме у обзир релативну добит. Уједно, неолиберали не узимају у обзир претњу рата која се јавља као последица међународне анархије и, игноришући релативне циљеве, искључиво сматрају да државе само желе апсолутне циљеве. На тај начин неолиберали не успевају да идентификују главни извор државног кочења међународне сарадње.

Неолиберали по Грику сматрају да су државе у анархији најчешће окренуте различитим интересима и ситуацијама које осли-

54) J.M. Grieco, “Anarchy and the Limits of Cooperation”, In R.J. Art and R. Jervis (eds), *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues* (sixth edition), Longman, New York, 2003, p. 68.

55) Ibid, p. 69.

56) Ibid.

кавају “затвореничку дилему”. У тој игри свака држава више воли обострану сарадњу/*mutual cooperation* од обостране несарадње/*mutual non-cooperation* (CC-DD), али и успешно вара у обостраној сарадњи (DC>CC) и обостраној обмани виктимизације варања другог (DD>CD): укупно DC>CC>DD>CD. У овим условима, и у одсуству централизованих власти или других преовладавајућих сила које би обавезале државе да испуне обећања, на сваку државу се одражава оно што она очекује, без обзира шта други урадили.⁵⁷⁾ Међутим, сматра Грико, неолиберали наглашавају да често постоје преовладавајуће силе које узрокују да државе одрже своја обећања и реше затвореничку дилему. Сматра се да државе могу захтевати стратегију “мило за драго” (*tit-for-tat strategy*) и сарађивати на условној основи - свако држи своја обећања толико колико и партнери. Неолиберали сматрају и да ће се условна сарадња пре појавити у затвореничкој дилеми ако је игра поновљена више пута, пошто државе које је стално понављају обостраним доприносом или штетом, пре цене да је обострана сарадња њихова најбоља дугорочна стратегија. Коначно, условна сарадња је државама атрактивнија ако су трошкови процене нечијег испуњавања, и санкционисања варања мали у односу са добробити заједничке акције. Ипак, условна сарадња између држава може се развити у окретању ка међународној анархији и различитим интересима преко стратегије реципроцитета, ширем времену гледања, и смањењу верификације и санкционисање трошкова. Неолиберали цене и да државе управљају верификацијом и санкционисањем проблема да би ограничиле број партнера у сарадњи. Уједно, неолиберали стављају велики нагласак на други фактор - међународне институције, за које сматрају да смањују трошкове верификације, стварају понављање, и олакшавају кажњавање варалица (*to punisich cheaters*).⁵⁸⁾

57) Ibid; Према Оје Кенету “затвореничка дилема” се може објаснити на следећи начин: “Два затвореника су осумњичена за велики злочин. Власти имају доказе да их осуде на мању казну уколико ни један затвореник не зацвили, обојица ће бити осуђени на блажу казну (CC). Уколико један затвореник зацвили, а други се загради каменом зидом, пацов ће бити слободан (DC) а жутокљунац ће добити строгу казну (CD). Уколико обојица зацвили добиће умерене казне (DD). Ређање предности сваког затвореника је: DC>CC>DD>CD. Уколико затвореници очекују да “играју” само један пут, сваки затвореник ће боље проћи ако цвили уместо да се загради каменом, без обзира што је његов партнер изабрао да ради (DC>CC и DD>CD). Изазов од успеха пацова и страх од успеха жутокљунца ће довести појединачну игру “затвореничке дилеме” до обостраног напуштања. На жалост, уколико оба затвореника размишљају на овај начин, они ће добити умерену казну за главну опужбу, док сарадња може довести до блаже казне за мање значајну опужбу. У појединачној игри “затвореничке дилеме”, појединачно разумне акције изазивају колективне последице које су испод оптималних: Упореди: О.А. Kenneth, “Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies”, *World Politics*, 1985, Vol. 38, No. 1, pp. 7-8.

58) J.M. Grieco, “Anarchy and the Limits of Cooperation”, *op. cit.*, p. 70.

Иако неолиберали наглашавају да могу прихватити кључне погледе реалиста о државама и анархији, али и одбрани класичне либералне аргументе о институцијама и међународној сарадњи, Грико оцењује да се перспективе реалиста и неолибералиста о државама и анархији потпуно разликују, јер неореалисти дају целовитије разумевање проблема сарадње него неолиберали. Неолиберали сматрају да државе имају само један циљ у разним-интересним односима: *постићи највећу могућу појединачну добит*. Ипак, сматра Грико, државе су, вођене логиком и интересом опстанка, посебно осетљиве на ерозију њихових релативних способности, који су ултимативна основа за њихову безбедност и независност у анархичном самопомажућем међународном контексту. Зато реалисти цене да главни циљ држава у неком односу није постићи највећи могући појединачни циљ или добит, већ да спрече друге државе да остваре предност у њиховим релативним могућностима.⁵⁹⁾ Јер, “прва брига држава није да максимизује моћ већ да одржи своју позицију у систему”.⁶⁰⁾

У односу на Волца, Грико износи ипак нешто оптимистичније ставове о значају међународних институција, али уз ограду да анархија подстиче и оснажује државе да се понашају пре као “одбрамбени позиционисти” него “рационални егоисти”, пре свега због јаким ограничења за међународну сарадњу.⁶¹⁾ Како тврди Грико, држава брине о релативним добицима, због чега може да одбије да сарађује чак и ако је уверена да ће други партнери у сарадњи задржати и испунити обавезе у заједничком аранжману. Ипак, сматра Грико, међународне институције имају значај, јер сужавају у одређеној мери простор за варање/подмићивање и пружају изгледе за добит из сарадње.⁶²⁾

Једну од најотворенијих критика либералног институционализма изнео је Џон Миршајмер (*John Mearsheimer*), представник офанзивног реализма, једног од два правца неореализма. Миршајмер сматра да либерални институционализам није ништа ново у односу на реализам, и да се, на основу поставки Киохејна и Лизе Мартин, може назвати само “нејасном алтернативом реализму”, која је, у ствари “прогутана од њега”, односно “реализмом под дру-

59) Ibid, p. 71.

60) K.N. Waltz, *Theory of International Politics...*, op. cit., p. 126.

61) J.M. Grieco, *Cooperation among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade*, Cornell University Press, Ithaca, 1990, p. 10.

62) Ibid., pp. 233-234.

гим именованом⁶³⁾ Разлог томе по Миршајмеру пре свега је у следећим чињеницама: 1/ неолиберали тврде да су “институције значајне” (*institutions matter*), док он тврди да су институције једноставно неважне (*institutions are simply irrelevant*). Питајући се зашто неолиберали тврде да би државе уложиле своје ресурсе у сарадњу ако тиме не остварују никакву разлику у моћи, односно добити, Миршајмер оцењује да се ради о својеврсној “колективној заблуди”, и да је бесмислено расправљати о значају институција без јасног увида у степен њиховог утицаја на понашање држава. Безвредно је *a priori* веровати да су институције битне, јер је чињеница да велике силе користе институције да унапреде своје интересе. Зато државе и улажу скромне ресурсе у институције⁶⁴⁾; 2/ главни проблем неолибералног приступа је одрживост тезе да институције обезбеђују оквир у коме ће се државе одрицати краткорочне у корист дугорочне добити? Миршајмер критикује тврдњу Киохејна и Мартин да институције утичу на понашање државе на начин који противречи реализму јер, у крајњем случају, њихова даља разрада ове те идеје обилује реалистичким аргументима (институције су укоренене у реалности моћи и интереса). По Миршајмеру, институције функционишу не као алтернатива себичним интересима држава, већ због класичне дистрибуције моћи, односно њихов карактер је организован у оквиру преовладавајуће расподеле способности.

Такође, Киохејн и Мартин једва помињу аргумент да институције имају независан ефекат на понашање држава. Ако је “разлика између реализма и либералног институционализма у томе да ли су институције независне или зависне променљиве”, како тврде Киохејн и Мартин, у онда је по Миршајмеру тешко видети како ова верзија либералног институционализма представља изазов реализму. Што се тиче питања релативне добити и става Киохејна и Мартин да “институције могу олакшати сарадњу помажући да се реше сукоби”, Миршајмер цени да нема сумње да институције помажу државама да деле добит од сарадње на начин који задовољава све. Али тај задатак је компатибилан са реализмом, јер не захтева од држава да крше логику равнотеже снага, а институције делују да би осигурале да успостављени споразуми одражавају равнотежу моћи.⁶⁵⁾ Коначно, Киохејн и Мартин нису понудили ни довољно доказа да институције поспешују стање мира, чиме се њихова теорија, пре свега због недостатака емпиријске природе, не може

63) J.J. Mearsheimer, “A Realist Reply”, *op. cit.*, pp. 85-87.

64) Ibid, p. 86.

65) Ibid, 88 etc.

назвати неком “новом теоријом”. Наиме, дебата да ли су институције узрок мира није само спор теорије међународних односа, она такође има значајне реалне последице. Како тврди Миршајмер, институције за сада нису успеле да обезбеде солидну основу за изградњу стабилног постхладноратовског света, имајући у виду грађанске ратове на Балкану, у Закавказју и Руанди. Стога по овом аутору нема довољно доказа да институције могу мењати понашање држава и доприносити миру.⁶⁶⁾ Да би се јасније утврдило да ли међународне институције доприносе успостављању мира, односно да ли су оне узрок миру, Миршајмер предлаже да се дају одговори на следећа питања: 1/ Шта су, у ствари, институције?; 2/ Како оне делују да би се постигао мир?; 3/ Да ли је убедљива логика која објашњава начин деловања институција?; и 4/ Да ли постоје докази који потврђују ову теорију?”⁶⁷⁾

Миршајмер сматра да институције имају минималан утицај на понашање држава и пружају мало наде за промоцију стабилности и мира у свету после хладног рата. Такође, по њему тврдње институционалиста да економска и еколошка сарадња међу државама, иако утиче на побољшање сарадње у безбедности, не искључује генерисање насилних сукоба/ратова. Повећана сарадња у овим областима само претпоставља смањење вероватноће рата, али либерални институционалисти не дају јасна објашњења како се то може постићи.⁶⁸⁾ Одговарајући на ова питања, Миршајмер под институцијама сматра “скуп правила која прописују начине како државе треба да сарађују и такмиче се међусобно. Та правила су резултат преговора држава, и обично су формализована у међународним споразумима. Иако су правила обично укључена у формалне међународне организације, организације не могу приморати државе да их поштују, јер оне нису облик светске владе. Државе саме одлучују да ли ће поштовати успостављена правила. Институције су само облик “децентрализоване сарадње индивидуалних суверених држава, без било каквог ефикасног механизма командовања истим.”⁶⁹⁾

Анализирајући положај држава у међународним односима, Миршајмер сматра да се државе у међународном систему плаше једна друге; да је циљ сваке држава у том систему да обезбеди сопствени опстанак; и да државе у међународном систему имају за

66) Ibid, p. 93.

67) J. J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *op. cit.*, p. 7.

68) Ibid, p. 14.

69) Ibid, pp. 8-9.

циљ да максимално искористе своје релативне позиције моћи над другим државама.⁷⁰⁾ Наиме, већа војна предност државе над другим државама гарантује и већу безбедност. Зато свака држава у међународном систему жели и тежи да буде што моћнија војна сила, јер је то најбољи начин да се гарантује преживљавање у свету који може бити веома опасан. Ова логика ствара снажан подстицај да државе искоришћавају једна другу, укључујући и отпочињање рата ако постоје изгледи за победу. Стога је циљ држава да стекну што више војне моћи на штету потенцијалних ривала. Идеалан исход је да држава стекне положај хегемона у систему, чиме јој је опстанак скоро загарантован.⁷¹⁾ Дакле, у међународном систему самопомоћи, односно реалистичком свету, држава је забринута због равнотеже моћи, и мотивисана је пре свега релативним добицима када је у питању сарадња. Зато је и сарадњу много теже постићи уколико државе следе логику релативне него апсолутне добити (као што тврде либерални институционалисти).⁷²⁾

Миршајмер се истовремено слаже да реалисти генерално признају да државе држава понекад делују кроз институције. Међутим, реалисти верују да је разлог томе искључиво прорачун сопствених (националних) интереса, утемељен пре свега на међународној дистрибуцији моћи. Најмоћније државе у систему стварају и облике институционалне сарадње, али тако да оне могу обезбедити свој удео у светској моћи, или чак повећању сопствене моћи. У том смислу, институције су у суштини “арене за деловање ван односа моћи.” За реалиста, узроци рата и мира су углавном функција равнотеже моћи и институције у великој мери утичу на расподелу моћи у систему. Укратко, равнотежа моћи је независна варијабла која објашњава рат; институције су само интервенције променљивих у том процесу.⁷³⁾ Према томе, Миршајмер у оштрој критици неолибералног институционализма тврди да Киохејн и његове присталице тек треба да надмаше реалистичне теорије рата и мира, и да нису успели да покажу кључни значај институција у смањењу вероватноће рата међу државама.

С друге стране, суштинску разлику између неолибералних и неореалистичких приступа неолиберални теоретичар Лиза Мартин (*Lisa Martin*) види у разумевању природе државних интереса. По њој, неолиберали виде свет као “мешавину стратешки мотивиса-

70) J. J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *op. cit.*, p. 11.

71) *Ibid*, p. 12.

72) *Ibid*.

73) *Ibid*, p. 13.

них интеракција (*mixed-motive strategic interactions*), где сукоб коегзистира са могућностима за остварење међусобних добитака”.⁷⁴⁾ Из ових претпоставки о карактеру стратешких интеракције између држава, изведеног из схватања утицаја анархије, неолиберали указују на важну улогу међународних институција у олакшавању сарадње међу државама и сматрају да оне дозвољавају државама да превазиђу сукобе интереса да би оствариле заједничке добитке. Реалисти, оцењује Мартин, тврде да проблеми релативне добити уз постојање разлика у моћи резултирају обрасцима државних интереса које одлукују конфликтне ситуације, које не остављају простор за узајамне/ заједничке добитке.⁷⁵⁾

У центру неореалистичке-неолибералистичке дебате по Роберту Пауелу (*Robert Powell*) су три кључна питања: смисао и импликације анархије, проблем релативне и апсолутне добити, и напетост између сарадње и дистрибуције (моћи).⁷⁶⁾ Што се тиче првог питања (*смисла и импликација анархије*), нагласак не треба бити на анрхији, већ на другим претпоставкама ограничавања егоистичког понашања држава као кључних међународних актера, односно мање пажње треба усмерити на анархију, а више на начине на које државе међусобно комуницирају. У расправи о анархији неопходно је правити разлику између два виђења анархије. Прво је да анархија значи “недостатак заједничке владе” (*lack of a common government*) да спроведе споразуме између држава⁷⁷⁾ као централних јединица међународног система. И заиста, међународна политика се одвија у арени која нема централни управни орган, установу надређену државама, са ауторитетом и моћи да спроводи законе и решава спорове. Одсуство наддржавне врховне власти (*absence of a supreme power*) је оно што се подразумева под анархичним окружењем међународне политике.⁷⁸⁾ Недостатак овог виђења анархије је што оно не говори ништа о средствима које су на располагању државама (*self-help system*).⁷⁹⁾ Друго одређење анархије је усредсређено на расположива средства којима државе могу остварити своје интересе, а најважнија тачка овог виђења анархије

74) L.L. Martin, *op. cit.*, p. 172.

75) Ibid.

76) R. Powell, “Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate”, *International Organization*, 1994, Vol. 48, No. 2, p. 329.

77) Ibid, p. 330.

78) R.J. Art and R. Jervis (eds), *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues* (sixth edition), Longman, New York, 2003, p. 1.

79) Види: K.N. Waltz, “The Emerging Structure of International Politics”, *International Security*, 1993, Vol. 18, No. 2, pp. 44-79.

је да је једно од суштинских средстава моћ, односно употреба силе у циљу остварења интереса држава у међународном систему, јер државе, тежећи самоодржању, зависе искључиво од самих себе. Ово одређење анархије Пауел критикује јер није јасно шта је аналогно употреби силе а да се државе не суоче са ризиком штете. Јер, ако нема аналогије (другог начина), државе због великог ризика не би ни формирале анархични међународни систем.

Други велики проблем неореалистичке-неолибералистичке дебате је *проблем релативне и апсолутне добити*. Неореализам се као теоријски равац бави релативном добити, односно сматра да државе увек калкулишу како ће добит бити распоређена између актера међународног система. Државе, као рационални актери, увек морају одлучивати колико ће сопствених капацитета силе употребити да би нападе другу државу, и колико ће користи из напада извући у односу на трошкове. Игра је, дакле вечна - прорачуни добити су неминовни. С друге стране, неолиберализам заступа становиште да су државе мотивисане апсолутном добити и да настоје максимализирати своје интересе. По Пауелу, кључ разумевања ове дебате је у прављењу разлике између две могућности. Прва је да је брига држава, односно степен њихове бригае за релативну добит, резултат стратешког окружења у коме се државе налазе. У том случају, степен забринутости вероватно варира, на пример интензитет безбедносне дилеме није увек исти, јер на понашање држава утиче стратешко окружење коме је држава и окренута у својим калкулацијама. Друга могућност је да степен забринутости код неких држава не варира без обзира на њихово окружење.⁸⁰⁾ Коначно, треће питање односи се на проблем *напетости између сарадње и дистрибуције моћи* држава у анархији. Неолиберални институционалисти тврде да институције помажу успостављању образаца сарадње између држава, чиме се смањују трошкови употребе силе и увећава степен апсолутне добити.

У односу на изложене разлике између реализма и либерализма, неолиберални институционализам прихвата да су државе рационални актери у светским пословима, и ставља нагласак на анархију као главну снагу која обликује мотиве и понашање држава. Он посебно наглашава моћ и утицај међународних институција, и сматра да државе могу извући већу добит ако међусобно сарађују, мада се у неким ситуацијама, како то илуструје и “затвореничка дилема”, плаше да буду преварене од других држава, и на крају одлучују да не сарађују. Ипак, често постоје компензаторске снаге, посебно када су интеракције између држава честе. Коначно, либе-

80) R. Powell, *op. cit.*, p. 335.

рални институционализам оцењује да је условна сарадња стратегија за превазилажење проблема варања у међународној анархији, коју могу најбоље примењивати међународне институције.⁸¹⁾

ТЕНЗИЈЕ ИЗМЕЂУ НЕОЛИБЕРАЛНОГ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗМА И КОНЦЕПТА НАЦИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Заступајући мишљење да међународне институције могу обезбедити висок степен сарадње између држава, заговорници нелибералног институционализма полазе од претпоставке да калкулација трошкова/цене примене силе, односно вођења рата за остварење сопствених интереса, остварује значајну улогу на понашање држава. Сматра се да ако је та цена висока за потенцијалног агресора, смањује се његов интерес за примену силе и вођење рата, што умањује опасност од претње, тиме и значај релативне добити између савезника у коалицији, чиме се постиже већи степен могућности за сарадњу између држава.⁸²⁾ Да би се значај претње свео на минимум, неолиберални институционалисти предлажу повећање броја држава у институцији коју дефинишу као систем.⁸³⁾ Представници ове школе сматрају да су несигурност и неповерење међу државама и цена евентуалног сукоба главне одреднице односа између држава: *односа сарадње* и *односа сукоба*. Промена понашања држава се види кроз трансформацију међународног система у светско друштво, у коме ће успостављање заједничких норми и/или институција омогућити развој *безбедносне заједнице* у којој се безбедност једне државе доживљава као одговорност свих чланица заједнице. Зато овом концепту не одговара принцип самопомоћи, јер државе, прихватајући безрезервно утврђене норме међусобног општења, морају ускладити своје безбедносне интересе са интересима светске заједнице.

Према овом теоријском гледишту, три су основне функције међународних институција у руковођењу применом силе: 1/ оне омогућавају промену *status quo-a* без употребе силе, тако да држа-

81) Упореди: J.M. Grieco, "Anarchy and the Limits of Cooperation...", *op. cit.*, pp. 121-124.

82) R. Powell, "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory", *American Political Science Review*, 1991, Vol. 85, No. 4, p. 1316.

83) S. Tatalović, *op. cit.*, str. 13.

ве морају све безбедносне проблеме решавати преговорима а не применом силе; и 2/ национална безбедност се мора сагледавати у светлу безбедносних интереса “међународне заједнице” а не у светлу безбедносних интереса појединачних држава. Угрожавањем националне безбедности једне државе угрожава се безбедност међународне заједнице, а напад на једну државу се сматра нападом и претњом на целу међународну заједницу, из чега проистиче обавеза и право чланица институције да бране жртву од агресије; 3/ државе морају и показују висок степен међусобног поверења унутар институције, морају бити сигурне да неће доћи до напада (примене силе) између чланица институције, и морају бити сигурне да ће друге државе стати у одбрану њене безбедности у случају агресије или неког другог облика примене силе притивно њеним интересима.⁸⁴⁾

Иако идеално замишљена, ова теоријска гледишта и поставке неолибералног институционализма заслужују оштре критике. При томе се мора нагласити да критике нису засноване само на реалистичким виђењима опстанка држава и међународног система, јер актуелна међународна стварност указује да је овај концепт далеко од реалности. Да би државе почеле искрено сарађивати у области безбедности и одрицати се логике и принципа само-помоћи, односно појединачне употребе силе, неходно је постићи много већи консензуса о забрани примене силе у међународним односима. За то није довољна само Повеља УН и систем колективне безбедности развијен у оквиру УН, јер се у пракси показало да УН и систем колективне безбедности, иако идеално замишљен, има много недостатака. Прво систем је замишљен као савез свих чланица против замишљеног агресора у коме одлучујућу улогу имају велике силе које имају право вета - тако да систем није правичан. Правила игре намећу сталне чланице Савета безбедности (велике силе), док друге (мале, слабе) државе могу само немо примати к знању њихове одлуке. Себични интереси држава су у првом плану, а поверење као кључни услов и основ истинске сарадње у безбедности је на најнижем могућем нивоу. Такође, заједничког идентитета као вишег квалитета за успостављање искрене сарадње нема ни у основним обрисима.⁸⁵⁾

84) Упореди: N. Bašić i P. Stoett (eds), *Sigurnosne studije u tranziciji*, Univerzitet u Bihacu, Centar za ljudska prava i prevenciju konflikta, Univerzitet u Banja Luci, Centar za geostrateška istraživanja, Bihać, 2003, str. 37. - Према: S. Tatalović, *op. cit.*

85) Неофункционалистичке теорије, с друге стране, стоје на становишту да постоје три механизма у процесу европских интергација који утичу на обликовање ширег заједничког, односно европског идентитета; Упореди: Д.М. Вукчевић, “Европски и национални

Критика се може упутити и одређењу режима који су, по неолибералним институционалистима, оквир за успостављање сарадње у безбедности. Међународни режими по овим схватањима су скуп норми којима се утврђују начини на основу којих државе могу међусобно да се надмећу и сарађују. Ако режим даје оквире за надметање онда недостају развијена правила по којима би државе у режиму (и изван њега) биле равноправне да би равноправно и учествовале у сарадњи. Истовремено, ако је режим скуп “норми, правила и процедура за заједничку акцију са којом се сагласио низ држава”⁸⁶⁾, опет су то само неке а не све државе у свету, тако да режим не може решити све безбедносне проблеме у свету, већ само оне који се тичу чланица режима. Ако чланице режима могу одлучивати, тиме и забрањивати неприхватљива понашања појединих држава, онда су изгледи за сарадњу у безбедности “заробљени” у самом режиму и не утичу пресудно на проблеме мира и безбедности изван режима. Уједно, државе које чине режим немају право да се мешају у светска питања изван области коју дефинише режим, односно државе изван режима нису обавезне да поштују правила и норме тог режима - јер универзалног режима нема. Дакле, постојећи режими нису ефикасан и правичан оквир за сарадњу у безбедности, иако су у неким областима доказали своју вредност. Такође, режими (билатерални и мултилатерални) покушавају решити само нека питања (неширење нуклеарног или хемијског наоружања и сл.) али су у пракси показали неуспешним. Пример су управо режими о неширењу нуклеарног наоружања. У односу на период хладног рата, у свету је данас готово удвостручен број држава које поседују офанзивно нуклеарно наоружање (Индија, Пакистан, Северна Кореја, Иран), наравно због њихове националне безбедности и тежње да се успостави равнотежа у моћи (и безбедности) са традиционалним нуклеарним силама и ојача позиција у међународном систему. Норме и правила режима у овој области отворено су кршени, али се према овим државама није применила сила због “нарушавања међународног мира и безбедности”. Разлог лежи у чињеници да је на делу и даље “равнотежа страха” која реинкарнира старе моделе понашања својствене хладном рату и борби за моћ и безбедност.

Режими такође не обухватају ни све претње безбедности, што је њихов велики недостатак. Ако узмемо, на пример, глобални

идентитет у процесу европске интеграције - неофункционалистичко виђење”, *Српска политичка мисао*, 2011, год. 18, вол. 32, бр. 2, стр. 103.

86) Упореди: J.J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *op. cit.*, pp. 5-49.

тероризам, мултилатерални режим у овој области није могућ све док се не постигне општа сагласност о томе шта се подразумева под овим политичким и безбедносним феноменом, да би се јасно дефинисала глобална стратегије његове превенције и репресије.

У актуелном и анархичном међународном систему нема наддржавног ауторитета (светске владе), још нису изграђена универзална правила и нема равноправности и пуне солидарности између држава. У тим условима (анархије и одсуства светске владе) међународне институције, иако могу донети одређену корист државама у области либерализације трговине и неким другим питањима, оне још не могу пресудно утицати на акције држава у области безбедности.⁸⁷⁾ Ако је јачање међународних институција услов за очување међународног мира и безбедности, како сматрају институционалисти, у актуелном међународном систему треба хитно суштински реформисати постојеће међународне институције, посебно принципе, процедуре и начине успоставља правне одговорности (обавеза) између држава у поштивању утврђених правила и споразума. Правна одговорност мора бити иста за све, а ни једна држава (макар била из круга највећих сила) или група држава нема право на унилатералну употребу силе, као што се дешавало последњих деценија у више наврата (Балкан, Ирак и сл.). Ако све државе имају исту правну одговорност и исте обавезе, питање је што се тзв. “међународна заједница” није успротивила агресији на Србију и Црну Гору 1999. године коју су предузеле САД и њени НАТО савезници. Национална безбедност Србије и црне Горе је била такође вредност чије угрожавање је угрозило регионалну, тиме и међународну безбедност и мир.

Иза међународних институција се често крију и агресивни и хегемонистички интереси великих сила које имају одлучујућу улогу тим институцијама. Под изговором очувања светског мира и безбедности, очувања демократије и људских права и слобода, под окриљем појединих институција спровode се од стране моћних држава најсуровији неолиберални пројекти овладавања другим државама и регионима (пример “арапско пролеће”), без обзира на њихове националне интересе и националну безбедност. Тиме се одузима право многим државама да, у условима угрожене националне безбедности (њене основне вредности су заувек територијална целовитост и суверенитет), остваре право (према Повељи УН) да предузму све могуће мере, наравно и употребу силу да би одбраниле те вредности (право на самоодбрану).

87) Упореди: Lake, D.A. (2001). “Beyond Anarchy: The Importance of Security Institutions”. In *International Security*, Vol. 26, No. 1, p. 131.

Док постоје државе постојаће и супротстављени национални интереси, посебно у области безбедности и државе их се никада неће одрећи. Национална безбедност⁸⁸⁾ је врхунски идеал за све државе и у XXI веку, преобладајући модел понашања светских сила је унилатерализам, односно једнострана примена силе (Ирак и Грузија), искреног разумевања и сарадње у решавању светских безбедносних проблема нема. Слабије државе морају и даље усклађивати своје интересе са интересима великих сила, што није амбијент који гарантује побољшање сарадње у безбедности на темељима поверења и изградње заједничког идентитета, као кључним одликама сарадње. Пракса показује да је на сцени искључиво *реципроцитет* и себични интереси за *увећањем моћи и безбедности*. Сила и моћ и даље владају у међународним односима, државе настављају заступати *стратегију варања*, па се о изградњи сарадње у безбедности кроз деловање постојећих међународних институција, или кроз појединачне међународне режиме тешко може говорити. Све док међународни систем буде анархичан, док се не створе услови за развој светског друштва у пуном смислу, институционализација сарадње у безбедности као глобални модел остаје неостварив идеал. Само актуелни модел развоја ЕУ као пример стварања плуралистичке безбедносне заједнице (на регионалном плану) једини нуди наду да је идеја сарадње у безбедности остварива, али још не глобално. Зато идеал националне безбедности остаје животно важан за сваку државу, а лабави облици сарадње у безбедности ће се развијати пратећи дефинисане стратегије националне безбедности, које ће сарадњу узимати у обзир само толико колико она не нарушава суштину националних интереса и политику националне безбедности. Док постоје модерне државе постојаће и сукоби интереса између њих. Државе настављају следити своје безбедносне интересе, а међузависност се као једна од одлика актуелног међународног система није показала способном да се стари обрасци неповерења, варања, борбе за моћ и безбедност напусте у корист искрене сарадње у безбедности.

88) О традиционалном и проширеном виђењу концепта националне безбедности детаљаније у: З. Драгишић, «Национална безбедност - алтернативе и перспективе», *Српска политичка мисао*, 2010, год. 17, вол. 28, бр. 2, стр. 219 и даље.

Mladen Bajagic

**NEO-LIBERAL INSTITUTIONALISM IN
INTERNATIONAL RELATIONS
AND SECURITY STUDIES**

Summary

As an annex to the widest liberal political understanding, neo-liberalism and neo-liberal institutionalism represent some of the key theoretical approaches within the science of international relations and security studies about the understanding of international (security) reality in the second half of the XX century. Having in the spotlight the anarchical structure of international system, both neo-liberals and neo-liberal institutionalists, accepting some basic postulates of neo-realism, emphasize the importance of international institutions and regimes in establishing and maintaining cooperation between the states as rational actors, who through the cooperation aim, above all, in achieving absolute gains, compared to (neo) realistic attitudes of the prevailing significance of the relative gains for the states and their narrow-selfish interests. Sharp debate between neo-liberals and neo-realists (the neo-neo debate) marked the theory of international relations and security studies in recent decades, but its final outcome is not at sight. Contemporary international political and security reality, based on concrete examples from international practice questions almost all the attitudes of neo-liberal institutionalists, above all, the motives, conditions, norms, rules and procedures of establishing and maintaining the cooperation and an honest behaviour of the states in those arrangements. The experience tells us that the forms of cooperation which have been established so far were both useful and harmful for the states, because, among other things, they are specially characterized by the efforts of powerful states to reduce national security capacities of the weaker states and often achieve hegemonic goals on their harm.

Key words: states, international institutions, neo-liberalism, neo-realism, neo-liberal institutionalism, national security, cooperation in security.

ЛИТЕРАТУРА

- E. Adler, and M. Barnett, "Security Communities in theoretical perspective", *Cambridge Studies in International Relations*, 2009, No. 62, p. 3.
- R. J. Art and R. Jervis (eds), *International Politics: Enduring Concepts and Contemporary Issues* (sixth edition), Longman, New York, 2003.

- R. Axelrod and R.O. Keohane, "Achieving Cooperation under Anarchy: Strategies and Institutions", *World Politics*, 1985, Vol. 38, No. 1, pp. 226-254.
- М. Бајагић, *Међународна безбедност*, Криминалистичко-полицијска академија, Београд, 2012.
- R.B. Baker, "Novi institucionalizam i međunarodni odnosi", *Međunarodni problemi*, 2011, vol. LXIII, br. 3, str. 343–358.
- B. Buzan, *People, State & Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era* (second edition), Pearson Longman, London, 1991.
- K.N. Waltz, "The Emerging Structure of International Politics", *International Security*, 1993, Vol. 18, No. 2, pp. 44-79.
- K.N. Waltz, *Theory of International Politics*. Random House, New York, 1979.
- Д.М. Вукчевић, "Европски и национални идентитет у процесу европске интеграције - неофункционалистичко виђење", *Српска политичка мисао*, 2011, год. 18, вол. 32, бр. 2, стр. 93-110.
- Д. Вукчевић, "Безбедносна политика ЕУ у савременој теорији међународних односа", *Српска политичка мисао*, 2010, год. 17, вол. 27, бр.1, стр. 67-90.
- З. Голубовић, «Елементи критике неолибералног модела транзиције», *Социолошки преглед*, 2004, вол. XXXVIII, бр. 1-2, стр. 5–21.
- G. Griffiths, S.C. Roach and M.S. Solomon (eds) (2nd). *Fifty Key Thinkers In International relations*, Routledge, New York, 2009.
- M. Griffiths, T. O'Callaghan and S.C. Roach, *International Relations: The Key Concepts* (Second Edition), Routledge, New York, 2002.
- J.M. Grieco, "Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism", *International Organization*, 1998, Vol. 42, No. 3, pp. 485–508.
- J.M. Grieco, *Cooperation among Nations: Europe, America, and Non-Tariff Barriers to Trade*, Cornell University Press, Ithaca, 1990.
- J.M. Grieco, *Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism*, Columbia University Press, New York, 1993.
- J.M. Grieco, "Realist Theory and the Problem of International Cooperation: Analysis with an Amended Prisoner's Dilemma Model", *The Journal of Politics*, 1988, Vol. 50, pp. 600-624.
- M.C. Desch, "America's Liberal Illiberalism: The Ideological Origins of Overreaction in U.S. Foreign Policy", *International Security*, 2007/2008, Vol. 32, No. 3, pp. 7-43.
- З. Драгишић, "Национална безбедност - алтернативе и перспективе", *Српска политичка мисао*, 2010, год. 17, вол. 28, бр. 2, стр. 217-232.
- R. Jervis, "Realism, Neoliberalism, and Cooperation", *International Security*, 1999, Vol. 24, No. 1, pp. 42-63.
- R. Jervis, "Security Regimes", *International Organizations*, 1982, Vol. 36, No. 2, pp. 360-368.
- M. Kahler, *Inventing International Relations: International Relations Theory after 1945*, Westview Press Boulder, Colorado, 1977.
- C.W. Kegley Jr. and G.A. Raymond, *Exorcising the Ghost of Westphalia: Building World Order in the New Millennium*, Prentice Hall, New Jersey, 2002.
- Ћ.V. Kegli, Jr. i J.R. Vitkof, *Svetska politika - trend i transformacija*, Centar za studije Jugoistočne Evrope, Fakultet političkih nauka, Diplomatska akademija, Београд, 2004.

- O.A. Kenneth, "Cooperation under Anarchy: Hypotheses and Strategies", *World Politics*, 1985, Vol. 38, No. 1, pp. 1-24.
- R.O. Keohane, "International Institutions: Two Approaches", *International Studies Quarterly*, 1988, Vol. 32, No. 4, pp. 379-396.
- R.O. Keohane and L.L. Martin, "The Promise of Institutional Theory", *International Security*, 1995, Vol. 20, No. 1, pp. 35-51.
- R.O. Keohane, *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton, 1984.
- R.O. Keohane and E. Ostrom (eds), *Local Commons and Global Interdependence: Heterogeneity and Cooperation in Two Domains*, Sage, London, 1995.
- S.D. Krasner (ed), *International Regimes*, Cornell University Press, New York, 1983.
- S.D. Krasner, *Structural Conflict: The Third World Against Global Liberalism*, University of California Press, Berkeley, 1985.
- D.A. Lake, "Beyond Anarchy: The Importance of Security Institutions", *International Security*, 2001, Vol. 26, No. 1, pp. 129-160.
- L.L. Martin, "Institutions and Cooperation: Sanctions during the Falkland Islands Conflict", *International Security*, 1992, Vol. 16, No. 4, pp. 143-178.
- П. Матић, "Борба за меку моћ", *Српска политичка мисао*, 2009, год. 16, вол. 24, бр. 2, стр. 31-44.
- J.J. Mearsheimer, "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 1994/95, Vol. 19, No. 3, pp. 5-49.
- J.J. Mearsheimer, "A Realist Reply", *International Security*, 1995, Vol. 20, No. 1 pp. 82-93.
- H.V. Milner, *Interests, Institutions, and Information: Domestic Politics and International Relations*, Princeton University Press, New York, 1997.
- E. Newman, *A Crisis of Global Institutions? Multilateralism and international security*, Routledge, New York, 2007.
- Ж. Новичић, "Неолиберализам и неореализам у савременој теорији међународних односа", *Међународна политика*, 2007, бр. 2-3, стр. 211-242.
- T.V. Paul and J.A. Hall (eds), *International Order and the Future of World Politics*, Cambridge University Press, New York, 1999.
- С. Перишић, "Либерализам v.s. демократија: Ограничавање политичке демократије - искорак ка изградњи глобалног nichолистичког друштва", *Српска политичка мисао*, 2009, год. 16, вол. 25, бр. 3, стр. 63-82.
- R. Powell, "Anarchy in International Relations Theory: The Neorealist-Neoliberal Debate", *International Organization*, 1994, Vol. 48, No. 2, pp. 313-344.
- R. Powell, "Absolute and Relative Gains in International Relations Theory", *American Political Science Review*, 1991, Vol. 85, No. 4.
- R. Rosecrance, "Has Realism Become Cost-Benefit Analysis?", *International Security*, 2001, Vol. 26, No. 2, pp. 132-154.
- Д.Р. Симић, *Наука о безбедности - савремени приступи безбедности*, Службени лист, Београд, 2002.
- Д.Р. Симић, «Узбурканост у глобалној политици (Од међународног поретка до глобалног сруштва)», *Српска политичка мисао*, 2008, год. 15, вол. 22, бр. 4, стр. 11-30.
- Д. Симић, «Савремене теорије безбедности», *Зборник Репформа сектора безбедности*, Институт Г17, Београд, 2003, стр. 11-41.

- S. Tatalović, "Koncepti sigurnosti na početku 21. stoljeća", *Međunarodne studije*, 2006, god. 6, br. 1, str. 60-80.
- P. Wilkin, (2002), "Global Poverty and Orthodox Security", *Third World Quarterly*, 2002, Vol. 23, No. 4, pp. 633-645.

Resume

Neo-liberal institutionalism represents one of the key theoretical approaches within the science of international relations and security studies in relation to the understanding of contemporary international security reality in the second half of the XX century. The basis of this approach consists in the anarchy of international system, in which the countries are rational actors, which enter into complex and various mutual relationships, from which they tend to receive absolute gains. Having in mind the anarchical structure of international system, this theoretical approach from the perspective of contemporary security studies explores the ways in which international institutions and regimes improve international cooperation in many spheres of life, including the security area. Although cheating and treason represent main obstacles to the establishment of cooperation between states under the conditions of anarchy, the advocates of this school of thought see the exit in strengthening of international institutions and regimes. According to them, international institutions and regimes develop the sense of legal responsibility (the sense of obligations of the states to respect the established rules and norms), reduce the expenses of transactions between the states, provide transparency and information on state actions, create the conditions for reciprocal behaviour, enable the ways of settling disputes, define the standards for the estimation of behaviour of other states and the penalties for the breach of the established rules of cooperation, and provide the framework for the modeling of non-conflict behaviour of the states. The ultimate goal consists in reducing of the uncertainty in the anarchy and creation of the conditions for sincere cooperation between the states, and improvement of the opportunities for the creation of stabile peace.

Neo-liberal institutionalists accept some of the neo-realistic postulates: the states are key actors in international system, and they tend to increase their power; due to the selfish interests they don't recognize the importance of international cooperation, unless it's in their interest; international system, characterized by the politics of force is anarchical; the basic motive in the conduct of the states is their desire for survival; and the states are rational actors-egoists in achieving that goal, wanting recklessly to maximise their interests (get absolute gains). At the same

time, they (Keohane, Martin and others) point to the complex patterns of interdependence which influences on the creation of common interests among developed states, consider that international institutions contribute to the reduction of anarchy in international system, and that the states are motivated for cooperation which is going to bring absolute gains for all the actors of international system, etc.

Due to such attitudes of international institutions and regimes as a framework for the improvement of cooperation in security, a sharp debate (the neo-neo debate) between neo-liberal institutionalists and neo-realists has been developed within the science of international relations and security studies. According to the neo-realists, the key obstacle to cooperation between the states in the area of security evolves from the defined national interests and the fact that the states are primarily dealing with calculations of benefit (relative gain) of cooperation. According to them, the states have fear of cheating and they tend to sustain and improve the existing level of national security, so that the states often neglect cooperation in favour of other arrangements in order to achieve their security interests, regardless of the possibility of distribution of (absolute) gains of cooperation. The realists claim (Waltz) that the very competitive nature of national interests significantly reduces the power and influence of international institutions in the field of cooperation in security, and the main obstacles to international cooperation consist in the preoccupation due to the possibility of cheating and relative achieved goals (Grieco). Because the states are scared of one another, their primary aim is to provide their own survival and use their relative power over other states to the maximum (Mearsheimer).

Although one cannot completely negate the significance of theoretical approaches of neo-liberal institutionalist, contemporary international political and security reality, through the concrete examples brings into question significant aspect of their attitudes, above all motives, conditions, norms, rules and procedures of establishing and maintaining of cooperation in security and the sincere behaviour of states in those arrangements. International institutions often suppress national interests and through their action violate international security of the states that don't belong to the group of great powers. The existing forms of cooperation between the states were both useful and harmful for the states, harmful, because they are often characterized by the endeavor of powerful states (great powers) to reduce the national security capacities of weaker states and achieve hegemonistic goals on their harm. Therefore the states are reluctant to renounce their own for the benefit of „higher“ security interests, and they don't want to cooperate at the risk of erosion of their national security, no matter how egoistic it may be.

The cooperation in security remains an ideal, and its initial institutional contours can be detected exclusively in the functioning of EU and the network of its institutions.

* Овај рад је примљен 17. децембра 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 04. марта 2013. године.